

ÖZET

Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye’de uygulanan para politikası stratejileri ve bu stratejiler çerçevesinde kullanılan para politikası araçlarının tarihsel gelişimini ve değişimini genel hatlarıyla açıklamaktır. Bu amaca uygun olarak, ilk önce klasik, keynesyen ve monetarist görüşlere göre para politikası denildiğinde neler anlaşılması gerektiği üzerinde durularak, para politikasının uygulanma amaçlarının neler olduğu anlatılmış ve bu amaçlara ulaşılabilme için hangi araçların kullanıldığı ve bu araçların gelişen ekonomik sistemlerde nasıl bir değişim gösterdiği araştırılmış, doğrudan ve dolaylı para politikası araçlarının performansları karşılaştırılmıştır. Dolaylı para politikası araçlarından reeskont penceresi işlemleri, zorunlu karşılıklar ve özellikle giderek artan önemi nedeniyle açık piyasa işlemleri üzerinde daha detaylı açıklamalarda bulunulmuştur.

Türkiye’de uygulanan para politikalarını ekonominin dışa kapalı olduğu 1980 öncesi ile dışa açılma hamlelerinin başladığı 1980 sonrası şeklinde temelde ikiye ayırarak incelenmiştir. 24 Ocak 1980 tarihine kadar geçen birinci temel dönem içerisinde Türkiye’de değişik dönemlerde farklı ekonomi politika uygulamaları gerçekleştirilmiştir. Bu gerçekleştirmeler, dönüm noktaları itibariyle dönemleştirilip, açıklanmaya çalışılmıştır. Bu dönemler; Planlı Devletçilik yılları, savaş ve savaş sonrası yıllar, enflasyonun hızlandığı yıllar, planlı ekonomi yılları, uluslararası ve yurtiçi krizlerin yaşandığı yıllar ve TCMB Kanununun değiştirildiği 1970 yılı gibi çok temel politika değişikliklerinin yaşandığı yıllara göre belirlenmiştir. 24 Ocak 1980 tarihinden sonra geçen ikinci temel dönem içerisinde ise Türkiye’de değişik dönemlerde farklı ekonomi politika uygulamaları gerçekleştirilmiştir. Bu ikinci dönem, dönüm noktaları itibariyle dönemleştirilip, açıklanmaya çalışılmıştır. Bu dönemler ise; 1980 ile 1987 arası dönem, 1988 – 1990 Dönemi, 1991 – 1995 Dönemi, 1996 – 2000 Dönemi, 2001 – 2004 Dönemi ve nihayet 2005 dönemi olarak belirlenmiştir. Bu dönemler, krizler ve istikrar programları gibi önemli detayları ile birlikte incelenmiştir.

Çalışmada, Merkez Bankası parasıyla ölçülen para politikasındaki değişmelerin, para politikasının uygulanma amaçları olan; tam istihdamın sağlanması, fiyat istikrarının sağlanması ve korunması, istikrarlı ve hızlı bir ekonomik büyümenin gerçekleşmesi, ödemeler dengesindeki istikrarın sağlanması gibi temel makro ekonomik hedeflerdeki değişmelerin nedeni olduğu savının geçerliliği araştırılmıştır. Bununla birlikte, makro ekonomik amaçların Merkez Bankası parasıyla ölçülen parasal değişmelerden ne ölçüde etkilendiği 1992 – 2005 dönemi, Türkiye ekonomisi için üç aylık verilerle ve “VAR” tekniğiyle analiz edilmiştir. Ulaşılan sonuçlar incelenen dönemde Türkiye’de Merkez Bankası parasından, mevduat faizi ve ödemeler dengesine doğru tek taraflı ve güçlü bir ilişki ortaya koymuştur. Ayrıca, Merkez Bankası parasından işsizliğe ve işsizlikten Merkez Bankası parasına doğru iki taraflı ve güçlü bir nedensellik ilişkisi göstermektedir. Nedensellik sınama sonuçları Merkez Bankası parası artışıyla, TÜFE ve GSYİH arasında güçlü bir nedenselliğe işaret etmediği sonucu bulunmuştur.

Sonuç olarak, çalışmada elde edilen bulgular ışığında para politikalarının başarılı olabilmesi ve etkinliğinin artırılmasını sağlamaya yönelik bazı öneriler geliştirilmiştir.

SUMMARY

Main aim of this study is to explain monetary policy strategies which have been applied in Turkey and historical changes and evolution of monetary policy instruments which have been used in frame of those strategies., first of all, monetary policy concept has been examined according to classical, Keynesian and monetarist approaches and objectives of application of monetary policy, the instruments employed to reach those objectives, its evolution are discussed and direct and indirect monetary policy instruments' performance are compared.

Instruments of indirect monetary policy which are rediscount window transactions, compulsive equivalent and especially because of raising importance of open market transactions are explained detaily.

Turkish monetary policy is examined in two basic groups as; (before 1980) the period of closed economy to out and (after 1980) the period of moving to open economy to out of country. There are different economy policies are applied in till date of 24th January 1980 which is called first basic period. Those applications examined according to crossroads of periods. Those basic periods are determined as following periods; planned statism periods, war and post war periods, accelerated inflationist periods, planned economy periods, international and national crisis periods and 1970 the time of regulation changes of Grand National Assembly of Turkey. After 24th January 1980 which is in the second basic period, there are different economy policies applied in different periods. That second period examined, with its crossroads. This period constitutes of; period of between 1980 and 1987, period of 1988 and 1990, period of between 1991 and 1995, period of between 1996 and 2000, period of between 2001-2004 and period of 2005. Those periods detailed examined with its important terms as crisis and stability programs

In this study, monetary policy changes which are measured with central bank money, the reason of changes in the basic macro economic which are the monetary policy objectives as ensuring full employment, ensuring and keeping price stability, realization of stable and rapid economic development and ensuring stability in balance of payments have been examined. Beside this, the effects of monetary changes which are measured by central bank money to the macro economic aims in period of between 1992 and 2005 are analysed by quarterly datas and VAR (Vector Autoregression Analysis) technique.

Achieved results showed that; in examined period, there is a one sided and strong relation through central bank money to deposit interests and balance of payment. In addition, there is a bilateral and strong causal relation from central bank money to unemployment and unemployment to central bank money. In the test of causality, there is not a strong causality determined between increase of central bank money and Gross Domestic Product (GDP) and Consumer Price Index (CPI).

Consequently, some of the suggestions are developed to improve effectiveness and success of the monetary policies according to findings of the study.